

DOI: 10.15276/ETR.05.2020.4
 DOI: 10.5281/zenodo.4541261
 UDC: 338.33
 JEL: M11, D24

РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ, ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

RESOURCE SAVING AS A TOOL OF EFFECTIVE MANAGEMENT PRODUCTION POTENTIAL OF THE ENTERPRISE

Anastasia A. Dyskina, PhD in Economics, Associate Professor
 Odessa National Polytechnic University, Odessa, Ukraine
 ORCID: 0000-0003-4916-6389
 Email: a.a.diskina@opu.ua

Received 04.10.2020

В сучасних умовах конкурентної боротьби одного з основних завдань на виробничому підприємстві прийняття рішень являється підвищення своєї конкурентоспроможності і конкурентоспроможності своєї продукції зокрема. Одним з найбільш дієвих способів підвищення конкурентоспроможності підприємства і його продукції є прагнення до ресурсозбереження, яке дозволяє скоротити поточне виробничі витрати за рахунок раціональнішого використання ресурсів.

Проблема ресурсозбереження особливо актуальна для матеріаломістких галузей промисловості, таких як будівництво, виробництво будівельних матеріалів, машинобудування і тому подібне.

Розробка стратегії ресурсозбереження і подальше управління процесом ресурсозбереження на її основі – це досить важливе питання у стратегічного менеджменту, оскільки, по-перше, ресурсомісткість товару є його другою стороною (перша – якість), а по-друге, виробничі підприємства, у більшості своїй, по ефективності використання своїх ресурсів значно поступаються підприємствам розвинених країн. Система управління ресурсозбереження складається з певного комплексу підсистем, які повинні повністю охоплювати усі елементи і усі аспекти функціонування об'єкту ресурсозбереження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Значний вклад в створення методичних основ управління ресурсозбереженням зробили учені: А. Бреславцев, М. Іванов, А. Кроули, Н. Конищев, Д. Липницький, Р. Фатхутдинов, Л. Хижняк, М. Чумаченко та ін. Проте, деякі досить серйозні аспекти управління ресурсозбереженням, а саме внутрішня система побудови управління ресурсозбереженням і використання в процесах управління системного підходу вимагають деякого уточнення і подальшого рішення.

Дискіна А.А. Ресурсозбереження, як інструмент ефективного управління виробничим потенціалом підприємства. Оглядова стаття.

У статті розглянута класифікація методів управління ресурсозбереженням підприємства. Додатково запропоновано виділити технологічні методи управління ресурсозбереженням, п'ятою групою методів. Побудована матриця методів управління ресурсозбереженням по відношенню до сфер управління. Сформульовано систему можливих цілей управління ресурсозбереженням на підприємстві. Виділено та згруповано цілі управління ресурсозбереженням по сферах використання матеріальних ресурсів. Визначені головні причини і джерела виникнення втрат матеріальних ресурсів на підприємстві. Розглянуті функції, які здатні забезпечити ефективну реалізацію процесу управління ресурсозбереженням на підприємстві. Виділено підсистеми системи управління ресурсозбереженням відповідно до функціонального підходу.

Ключові слова: ресурсозбереження, управління ресурсозбереженням, матеріальні ресурси, функціональний підхід, підприємство

Dyskina A.A. Resource Saving as a Tool of Effective Management Production Potential of the Enterprise. Review article.

The article considers the classification of resource management methods of the enterprise. Additionally, it is proposed to allocate technological methods of resource saving management, the fifth group of methods. The matrix of methods of resource saving management in relation to spheres of management is constructed. The system of possible goals of resource saving management at the enterprise is formulated. The goals of resource saving management in the spheres of material resources use are selected and grouped. The main causes and sources of loss of material resources at the enterprise are identified. The functions which are capable to provide effective realization of process of management of resource saving at the enterprise are considered. Subsystems of the resource saving management system according to the functional approach are allocated.

Keywords: resource saving, resource saving management, material resources, functional approach, enterprise

Метою статті є аналіз методів та цілей управління ресурсозбереженням на підприємстві.

Виклад основного матеріалу дослідження

Керівництво підприємства перед розробкою політики управління ресурсозбереженням повинне провести аналіз своєї діяльності, який включає [1]:

- аналіз структури і величини споживаних ресурсів;
- аналіз динаміки величини ресурсоспоживання;
- аналіз руху ресурсів у рамках виробничого циклу;
- оцінку рівня обліку і контролю використання ресурсів;
- аналіз вживаних технологій і техніки на предмет фізичного і морального зносу.

На думку Мартинова Р.С. одним з основних завдань, які стоять перед підприємствами, є вибір методів, за допомогою яких керівництво підприємства може здійснювати управління ресурсозбереженням. При цьому усі ці методи повинні складати одну комплексну систему. Тому пропонується робити ув'язку методів управління ресурсозбереженням з наявними напрямками управління ресурсозбереженням.

У літературі можна зустріти різні класифікації методів управління ресурсозбереженням, проте, частина, що пригнічує їх, ґрунтується на класифікаціях методів управління в цілому, оскільки управління ресурсозбереженням ні що інше, як одно з напрямів загального менеджменту на підприємстві. У більшості випадків автори виділяють наступні основні групи методів управління: економічні; організаційно-розпорядливі; правові; соціально-психологічні методи управління. Проте, на наш погляд ця типова класифікація методів управління вимагає деякого коригування стосовно управління ресурсозбереженням.

Оскільки ефективність використання матеріальних ресурсів підприємства значною мірою пов'язана із вживаною на підприємстві технікою і технологією, то слід було б додати ще одну групу методів, а саме технологічні методи управління ресурсозбереженням. Іноді автори

включають в класифікації технологічні або інженерно-технологічні методи управління ресурсозбереженням, проте, при цьому виключаючи з класифікації правові методи, що, на наш погляд, теж нераціонально, оскільки раціональне управління ресурсозбереженням без урахування чинних галузевих правових і законодавчих актів також не можливо. Тому ми пропонуємо виділити технологічні методи управління ресурсозбереженням додатковою, п'ятою групою методів.

До технологічних методів управління ресурсозбереженням можна віднести: розробку автономних джерел енергії; застосування методів наукової організації праці; застосування прогресивних технологій, розробку автономних джерел енергії; оптимізацію режиму роботи устаткування; використання автоматичних поточкових ліній; енергоаудит; методи розрахунку матеріалів і т. п. Важливою відмінною рисою технологічних методів управління ресурсозбереженням є їх застосовність лише у рамках внутрішнього середовища підприємства, оскільки за межами внутрішнього середовища інженерно-технологічні служби украї рідко працюють.

Особливу роль у складі цієї групи методів управління ресурсозбереженням відводиться енергоаудиту підприємства. Енергоаудит є оцінкою ефективності енергоспоживання на підприємстві, яка проводиться незалежними експертами. Ці експерти розробляють практичні рекомендації і заходи по ресурсозберіганню. У цьому полягає відмінності енергоаудиту від енергообстеження. Останнє, у свою чергу, припускає тільки перевірку параметрів по енергоспоживанню на предмет відповідності нормативам.

Інші групи методів не потребують особливого роз'яснення, оскільки застосовуються в усіх сферах управління на підприємствах. Для короткої характеристики усіх груп методів, вживаних в управлінні ресурсозбереженням складемо класифікаційну таблицю 1.1 [2].

Таблиця 1.1. Класифікація методів управління ресурсозбереженням

Ознака класифікації	Групи методів управління				
	Економічні	Технологічні	Організаційно-розпорядчі	Соціально-психологічні	Правові
Характер взаємодії	Непрямий	Прямий	Прямий	Непрямий	Прямий
Мотиви поведінки	Матеріальний інтерес	Змішані (дотримання технічних вимог до результатів)	Необхідність дотримати вимоги до якості	Моральний інтерес	Необхідність дотримання законодавства
Основа вибору конкретного методу	Техніко-економічний аналіз	Інженерно-технічний аналіз	Організаційний аналіз	Соціальні та психологічні дослідження	Аналіз чинного законодавства

Джерело: складено автором за матеріалами [2].

Ми виходимо з того, що застосування того або іншого методу управління ресурсозбереженням, залежно від конкретних чинників використання

матеріальних ресурсів, може здійснюватися по трьох основних напрямках:

- управління технологією і технікою;

- управління людьми;
- управління організацією виробничого процесу через взаємодію людей, технології і техніки.

Сам вибір напрямів слід безпосередньо зв'язати з визначенням джерел втрат матеріальних ресурсів.

Наприклад, по напрямку «техніка і технологія» матеріальні втрати виникають, як правило, в результаті застосування занадто матеріаломістких методів і способів обробки матеріалів. Якщо говорити про напрям «управління персоналом», то втрати по цьому напрямку виникають часто внаслідок помилок працівників, низької кваліфікації персоналу і, нарешті, відсутності у персоналу зацікавленості в підвищенні

ефективності виробництва. Для організації виробничого процесу в цілому джерелами втрат можуть бути: слабкий контроль виконання завдань; нерациональна організаційна структура, яка не забезпечує безперервності виробництва; низький рівень організації комунікацій між підрозділами і між керівництвом і підлеглими; низький рівень логістики і т. д.

По сферах використання методів управління ресурсозбереженням можна виділити наступні елементи в системі управління: виробництво, логістика, збут і інженерно-технологічне забезпечення. Побудуємо матрицю методів управління ресурсозбереженням по відношенню до сфер управління, що показано у таблиці 1.2 [3].

Таблиця 1.2. Методи управління ресурсозбереженням по сферах використання матеріальних ресурсів

Методи управління	Сфери використання матеріальних ресурсів			
	Інженерно-технологічне забезпечення	Логістика	Виробництво продукції	Збут
Технологічні	Технічна регламентація	Інформатизація і комп'ютеризація	Модернізація	Інформатизація і комп'ютеризація
Організаційно- розпорядчі	Організаційна регламентація і інструктаж	Організаційний інструктаж	Організаційна регламентація і інструктаж	Організаційний інструктаж
Економічні	Планування термінів, нормування і контроль витрати ресурсів	Нормування і контроль економічних показників	Планування, нормування, контроль і матеріальне стимулювання	Матеріальне стимулювання і контроль виконання плану по збуту
Соціально-психологічні	Нематеріальні і матеріальні методи мотивації, спрямованої на зростання продуктивності і якості			
Правові	Дотримання відповідних правових норм і актів			

Джерело: складено автором за матеріалами [3].

Вибір тих або інших методів управління ресурсозбереженням пов'язаний з цілями організації. Основною метою ресурсозбереження є зростання прибутку за рахунок ресурсозбереження, підвищення якості продукції, зниження матеріаломісткості і енергоємності виробництва, скорочення виробничого циклу.

Слід виділити і згрупувати цілі, які можуть ставитися в інтересах ресурсозбереження, залежно від напрямів управління ресурсозбереженням. Сформулюємо систему можливих цілей управління ресурсозбереженням на підприємстві і відобразимо її графічно на рис. 1.1.

Рисунок 1.1. Система цілей, згрупованих по напрямках управління ресурсозбереженням

Джерело: Власна розробка автора

Тепер виділимо і згрупуємо цілі управління матеріальних ресурсів (рисунок 1.2).
ресурсозбереженням по сферах використання

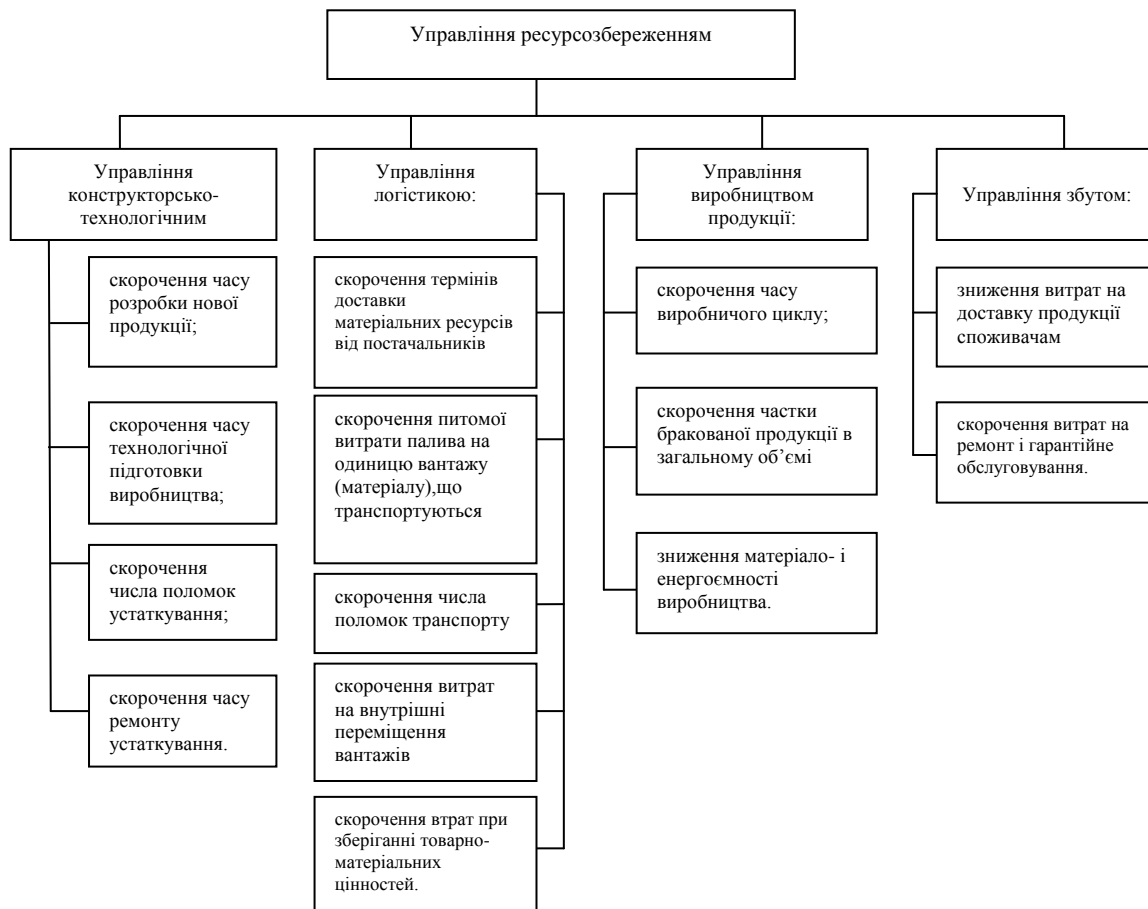

Рисунок 1.2. Система цілей, згрупованих по сферах використання матеріальних ресурсів
Джерело: Власна розробка автора

Створюючи систему ресурсозберігаючих заходів, необхідно врахувати поточний рівень втрат по напрямках, оскільки від цього залежить вибір найбільш пріоритетних заходів. Виходячи з виділених напрямів і сфер управління ресурсозбереженням, слід виділити головні причини і джерела виникнення втрат матеріальних ресурсів на підприємстві: незадовільне проектування; використання неефективних технологій; втрати при доставці і зберіганні; втрати від браку; неякісний ремонт. Причинами втрат відповідно до вказаних джерел втрат можуть бути:

- неефективна організація робочого процесу і людський чинник. Усунення вказаних причин або мінімізація негативних наслідків здійснюється у рамках управління персоналом і у рамках управління виробництвом;
- низький рівень технологічного забезпечення, ресурсоемна технологія, технологічний брак, низький рівень якості планування. Усунути ці причини або мінімізувати негативний ефект можна тільки при комплексному управлінні ресурсозбереженням по усіх напрямках;
- використання енергоємної і матеріаломісткої техніки і часті поломки, неефективне

логістичне забезпечення. Щоб усунути ці причини також потрібне комплексне управління ресурсозбереженням, тобто по усіх сферах.

Після виділення причини втрат, керівництву підприємства слід визначити, наскільки сильно вони впливають на загальні поточні матеріальні витрати підприємства, а потім вже визначити основні напрями ресурсозбереження з конкретизацією використовуваних методів. На нашу думку, генеральною метою управління ресурсозбереженням є зниження питомих витрат виробництва, що дозволить зберегти трудові, фінансові і матеріальні ресурси. Для цього використовуються розглянуті вище методи, які спрямовані на відвертання втрат. Використання вказаних методів підвищить ефективність господарської діяльності підприємства.

Збудувавши систему методів управління ресурсозбереженням, підприємство повинне забезпечити її безперебійне функціонування. Цього можна досягти за допомогою добре організованої і відлагодженої системи взаємозв'язків між окремими елементами системи управління: суб'єктами, об'єктами, принципами і засобами. Ефективність процесу управління

ресурсозбереженням залежить від того, за яким принципом формується система управління. Тому в якості системоутворюючого чинника пропонується розглядати принцип функціональної повноти системи, тобто виділяються функції, здатні забезпечити ефективну реалізацію процесу управління ресурсозбереженням.

Тепер виділимо підсистеми системи управління ресурсозбереженням відповідно до функціонального підходу: підсистема загальних функцій; підсистема конкретних функцій; і підсистема функцій забезпечення.

Загальні функції управління ресурсозбереженням складають цикл усього процесу управління ресурсозбереженням. Суб'єктом управління в цьому випадку виступає керівництво, менеджери різних підрозділів, методи управління і технічні засоби інформації. Об'єктом управління в цьому випадку виступають самі процеси ресурсозбереження.

Планування, мотивація, регулювання і координація ресурсозбереження здійснюються по прямому зв'язку між суб'єктом і об'єктом управління. У свою чергу аналіз, оцінка і моніторинг ресурсозбереження здійснюються через оборотний зв'язок, тобто через визначення фактичних показників; порівняння цих показників з нормативними показниками ресурсозбереження; аналізу відхилень; визначення причин неефективного ресурсозбереження.

«Конкретні функції управління ресурсозбереженням підприємства розкривають зміст процесу управління ресурсозбереженням і повинні забезпечити досягнення безпосередньо цілей ресурсозбереження на підприємстві» [4]. Управління, що забезпечують функції, ресурсозбереженням включають: інформаційно-технічне забезпечення; методичне забезпечення; кадрове забезпечення; організаційне забезпечення і забезпечення узгодженості.

Методичне забезпечення складається з документів, які встановлюють правила по

розробці документів на окремих етапах ресурсозберігаючої діяльності і по розробці нормативів. Інформаційно-технічне забезпечення потрібне для ухвалення раціональних рішень в процесі планів по ресурсозбереженню. Організаційне забезпечення є сукупністю документів, які визначають організаційно-управлінську структуру, порядок проходження документів, порядок взаємодії посадовців і підрозділів в процесі ресурсозбереження. Кадрове забезпечення націлене на визначення якості і кількості управлінського персоналу, який притягується до планування ресурсозбереження і інженерно-технічних працівників, які будуть відповідальними за впровадження ресурсозберігаючих технологій; а також на їх розподіл в структурі підприємства; їх посадові обов'язки у рамках заходів по ресурсозбереженню; на мотивацію персоналу.

Висновки

Отже, в результаті вивчення природи процесу управління ресурсозбереженням на підприємстві було з'ясовано, що управління ресурсозбереженням на підприємстві є управлінською дією, спрямованою на скорочення витрати ресурсів в процесі виробництва одиниці продукції або послуг. По суті управління ресурсозбереженням - це об'єктивний процес, який визначає на підприємстві співвідношення між мірою залучення ресурсів у виробничий процес і рівнем продуктивності як окремих ресурсів, так і їх сукупності.

Таким чином, нами виділені можливі цілі і методи управління ресурсозбереженням, об'єкти і суб'єкти управління ресурсозбереженням, а також функціональний підхід до формування системи управління ресурсозбереженням на підприємстві, який, на наш погляд, дозволяє раціонально збудувати програму управління ресурсозбереженням на підприємстві.

Abstract

The main groups of management methods are considered in the article: economic; organizational and administrative; legal; socio-psychological management methods. However, in our opinion, this typical classification of management methods requires some adjustment in relation to resource management. Since the efficiency of use of material resources of the enterprise is largely related to the equipment and technology used in the enterprise, it would be necessary to add another group of methods, namely technological methods of resource management. An important distinguishing feature of technological methods of resource management is their applicability only within the internal environment of the enterprise, because outside the internal environment engineering and technological services are extremely rare.

Application of this or that method of management of resource saving, depending on concrete factors of use of material resources, can be carried out in three main directions: management of technology and equipment; people management; management of the organization of the production process through the interaction of people, technology and technology. The choice of directions should be directly related to the identification of sources of loss of material resources.

According to the areas of use of resource management methods, the following elements can be distinguished in the management system: production, logistics, sales and engineering and technological support.

The choice of certain methods of resource management is related to the goals of the organization. The main purpose of resource conservation is to increase profits through resource conservation, improve product quality,

reduce material consumption and energy consumption of production, reduce the production cycle. Therefore, a system of possible goals of resource management at the enterprise is formulated.

It is investigated that when creating a system of resource-saving measures, it is necessary to take into account the current level of losses in the areas, as it depends on the choice of the most priority measures. Based on the selected areas and areas of resource management, the main causes and sources of loss of material resources at the enterprise were identified: unsatisfactory design; use of inefficient technologies; losses during delivery and storage; losses from marriage; poor repair.

It is considered that the efficiency of the resource saving management process depends on the principle on which the management system is formed. Therefore, as a system-forming factor, it is proposed to consider the principle of functional completeness of the system, ie there are functions that can ensure the effective implementation of the resource management process. Thus, the subsystems of the resource management system are allocated in accordance with the functional approach: the subsystem of general functions; subsystem of specific functions; and the subsystem of support functions. The general functions of resource saving make up the cycle of the whole process of resource saving. The subject of management in this case is the management, managers of various departments, management methods and technical means of information. The object of management in this case are the processes of resource conservation.

Thus, as a result of studying the nature of the process of resource management in the enterprise, it was found that resource management in the enterprise is a management action aimed at reducing resource consumption in the production of a unit of products or services. In essence, resource management is an objective process that will determine the relationship between the degree of involvement of resources in the production process and the level of productivity of both individual resources and their totality.

Список літератури:

1. Исмагилов, Р.Х. Методы ресурсосбережения на предприятиях машиностроения / Р.Х. Исмагилов // Вопросы инновационной экономики. – 2012. – Том 2. – № 3. – С. 32-39.
2. Дискіна А.А., Ємець Д.В. Основні методи управління ресурсозбереженням на підприємстві / Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Наукові економічні дослідження: актуальні питання та інноваційні аспекти», м. Дніпро, 2020. – с. 59-62.
3. Н.С. Брохун, М.М. Бонь. Поняття логістики як інструмента управління підприємством / Брохун Н.С., Бонь М.М. // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – 2013. Вип. 3 (27). – с. 19-34.
4. Іпполітова І.Я. Теоретичні основи управління ресурсозбереженням на підприємстві // Економіка промисловості: Зб. наук. пр./ НАН України ІЕП. – Донецьк. – 2004 – С.303-314.

References:

1. Ismagilov, R.H. (2012). Methods of resource saving at machine-building enterprises. Questions of innovative economy, 2, 3 [in Russian].
2. Dyskina A.A., Yemets D.V. (2020). Basic methods of resource management at the enterprise. Proceedings of the International scientific-practical conference "Scientific economic research: current issues and innovative aspects" (pp. 59-62). Dnipro [in Ukrainian].
3. Brohun N.S., Bon M.M. (2013). The concept of logistics as a tool for enterprise management. Problems of theory and methodology of accounting, control and analysis, 3 (27) [in Ukrainian].
4. Ippolitova I.Ya. (2004). Theoretical foundations of resource management at the enterprise. Economics of Industry: Coll. Science. etc. NAS of Ukraine IEP [in Ukrainian].

Посилання на статтю:

Дискіна А.А. Ресурсозбереження, як інструмент ефективного управління виробничим потенціалом підприємства / А. А. Дискіна // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2020. – № 5 (51). – С. 28-33. – Режим доступу до журн.: <https://economics.opu.ua/files/archive/2020/No5/28.pdf>. DOI: 10.15276/ETR.05.2020.4. DOI: 10.5281/zenodo.4541261.

Reference a Journal Article:

Dyskina A.A. Resource Saving as a Tool of Effective Management Production Potential of the Enterprise / A. A. Dyskina // Economics: time realities. Scientific journal.– 2020. – № 5 (51).– P. 28-33. – Retrieved from <https://economics.opu.ua/files/archive/2020/No5/28.pdf>. DOI: 10.15276/ETR.05.2020.4. DOI: 10.5281/zenodo.4541261.

